

Karaktärisering och kulturhistorisk värdering

Mistelås kyrka

Mistelås socken i Alvesta kommun
Kronobergs län

Smålands museum
Thomas Lissing
2007

Inledning

Bakgrund och syfte

I samband med upprättandet av vård- och underhållsplaner för kyrkor i Växjö stift har Smålands museum på uppdrag av BSV Arkitekter i Värnamo genomfört en karaktärisering och kulturhistorisk värdering av Mistelås kyrka under vintern 2006/2007. De kyrkor som berörs är de som tillhör Svenska kyrkan och omfattas av kulturminneslagen, dvs. kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen. Karaktäriseringen och den kulturhistoriska värderingen syftar till att användas som underlag för vård- och underhållsplanen.

Nedanstående material består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör samt en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering samt arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseets topografiska arkiv och Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur, däribland hembygds litteratur. De redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av kyrkobyggnadens historia.

Kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan kontinuerligt föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljön i sin helhet, men också värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Mistelås kyrka

Kortfattad historik

Mistelås gamla kyrka sägs ha varit uppförd vid 1500-talets början. Socknen nämns första gången i de skriftliga källorna år 1419, som "Mistila sokin". Kyrkan brann ner år 1719 och den nuvarande stod klar 1723. 1855 tillbyggdes den och fick ny sakristia, ny takresning, nya fönster och ny inredning.

Exteriör

Mistelås kyrka är uppförd av liggande timmer och utförd med reveterade väggar, på en sockel av sten. Den består av ett rektangulärt långhus med något smalare och lägre vapenhus i väster, samt en tillbyggd sakristia åt norr. Koret är orienterat åt öster, men ingen synlig indelning finns i exteriören.

Vapenhuset är smalt med ett högre sadeltak. Huvudingången sker genom dess svartmålade port åt väster. Denna omfattas av vitmålade pilastrar och entablement. På det senare är spegeln svartmålad och försedd med text i gulbrun färg. Den lyder: "BYGGD 1723 TILLBYGGD 1855. RENOVERAD 1902, 1937. Kommer och låter oss gå upp på Herrens berg till Jakobs Guds hus."

Framför porten ligger en stor trappsten i huggen granit. På pilastrarna sitter vitmålade järnräcken.

Gavelröstet åt väster är klätt med vitmålad locklistpanel och försett med ett småspröjsat fönster om tre lufter med spetsig mittdel. Den profilerade takgesimsen är av vitmålat trä. De två sidofönstren har samma storlek och utformning som långskeppets. Tacknocken på vapenhuset kröns av en plåtflagga med texten OSCAR 1855.

Långskeppet är rektangulärt och förhållandevis långsmalt, även det med ett högre sadeltak. Det har en profilerad takgesims av vitmålat trä och under den delas väggytan av slätputsade pilastrar.

De höga småspröjsade fönstren har två lufter, där varje båge har en spetsig överdel. Foder och ytterbågar av trä är målade i ljus grått, medan rutorna är av ofärgat glas. På den södra sidan sitter fem fönster samt i den östra delen en svartmålad trädörr. Tre trappsteg i huggen granit leder upp till denna. Dörrarna omfattas av pilastrar och entablement i gråmålat trä, samt över den ett fönster i samma form som övriga fönsters övre del.

Den östra gaveln har ett fönster med bakomliggande innanfönsters glasmåleri synligt utifrån. Detta är dock igensatt på insidan. Gavelröstet är klätt med stående locklistpanel som målats vit.

Långhusets norra sida har fem fönster av samma typ, samt ett motsvarande på sakristians norrsida. Sakristian har också ett högre sadeltak, men är något lägre än långhuset. En gjuten betongtrappa med fyra steg leder upp till ytterdörren på den västra sidan. Den är klädd med svartmålad liggande panel. Taknocken kröns av en plåtflagga med texten F R. På långhusets tak sitter åt öster en plåtupp och åt väster en plåtflagga med årtalet 1723.

Fasaderna är i huvudsak spritputsade och avfärgade i vitt, med undantag av de slätputsade pilastrarna. Gavelröstena på långhus och vapenhus är klädda med vitmålad stående

locklistpanel. Hörnpilastrarna är inte putsade utan oljemålade i en ljus grå nyans. Längs takfoten runt hela byggnaden löper en rikt profilerad takgesims i vitmålat trä.

Sockeln är av sten, spritputsad och målad med svart färg. Den och pilastrarnas baser är avtäckta med vitlackerad plåt. Längs vapenhuset och långhuset finns sammanlagt tretton ventilgluggar försedda med galler.

Alla tak inklusive fotrännor och stuprör är av kopparplåt. Solbänkar saknas vid fönstren, vilka sitter i fasadlivet.

Det separata klocktornet är inklätt med rödfärgad stående locklistpanel upp till den översta våningen. På denna, där ljudöppningarna sitter åt norr och söder, är fasaden klädd med tjärat spån. Ljudluckorna består av liggande svartmålad panel. Överst har klockstapeln en hög kopparinklädd tornspira, som kröns av en tupp i plåt.

Exteriöra förändringar

Kyrkan var när den uppfördes 1723 en betydligt mindre byggnad med rakslutet kor åt öster och sakristia åt norr. Vid tillbyggnaden 1855 revs den gamla sakristian och koret. Långhuset förlängdes istället och en ny sakristia byggdes. Både koret och kyrkorummet blev därmed större. Samtidigt förändrades kyrkans utseende genom de stora fönster som sattes in och att taken fick en högre resning. Så småningom putsades också ytterväggarna. Restaureringen var så genomgripande och förändrade kyrkans karaktär så mycket att den närmast kan betraktas som en nybyggnation.

Därefter har förändringarna i kyrkans exteriör varit små. 1902 byttes papptaken på kyrka och klockstapel mot kopparplåt. Dessa lades om senast 1991.

Interiör

Vapenhuset är litet men mycket ljus tack vare de stora sidofönstren åt norr och söder. Väggarna är vitputsade och bräddtaget målat i vitt. Golvet består av breda fernissade brädor. Foder och socklar är målade i ljusgrått medan ytterdörrens insida och dörrarna mot vindfånget är kraftigt blå. På golvet står vid den södra väggen en järnbeslagen kista. På den norra väggen hänger två begravningskransar i träarbeten och i taket en enkel stallykta av trä med ofärgat glas.

Vindfånget är kort och rymmer två branta sidotrappor upp till läktaren. Väggarna är även här vitputsade och snickerierna ljusgrå. Planstegen är klädda med mörkt grön nålfiltsmatta. Vapenhusdörrarnas insida är målade i grått och vitt med röda bårder runt speglarna. De två dörrarna in mot kyrkorummet har samma målning, men glas i de översta speglarna. I vindfånget inramas de inre dörrarna av enkelt pilasterformade foder.

Kyrkorummet är litet och smalt med en intim karaktär. Det börjar direkt innanför vindfånget och upplevs som mycket ljus tack vare de åtta stora fönstren. Dessa har foder av vitmålat trä men de ospröjsade innerbågarna är försedda med råglas, vilket ger en något instängd känsla. Innertaket är i mitten plant och välvt längs långsidorna och över koryväggens kortsida. Det består av brädor som målats ljusblå och ansluter till väggen med en profilerad takgesims i

beige, rött och blått. Innerväggarna är vitputsade och nertill klädda med en låg panel av hårda plattor. Denna är målad grå med en blå bröstlist. Golvet i kyrkorummet består av lackerade brädor.

De två bänkkvarteren sträcker sig nästan ända från den bakre väggen fram till korets framkant. De fasta bänkarna har slutna fasader mot mittgången och ansluter till sidoväggarnas panelklädsel. Sidogångar saknas därför. Grundfärgen är ljus grå med lister i rött och dalablått. I speglarna är ett äldre måleri framtaget, bestående av barockliknande växtornament i brunröda och beige färger. Dessa är delvis bättringsmålade och några troligen ommålade. Sockeln är mörkt grå. Ryggstöden är grå med röda speglar medan sittdynorna är klädda med grått tyg.

På innerväggarna sitter fyra mässingslampetter och över gången hänger två mässingskronor.

Koret är stort och rymligt för den lilla kyrkan. Det ligger ett trappsteg upp och golvet består av lackade brädor. Även här har den norra och den södra väggen en låg grå panel av skivmaterial, med blå bröstlist.

Det självklara blickfånget utgörs av den rikt skurna altaruppsatsen från 1748. Den har en grå grundfärg med inslag av rött och guld, samt en blå fond för det centralt placerade krucifixet. Altaruppsatsen omgärdas av två slätputsade och vita pilastrar i den bakomvarande korväggen. Mellan dessa syns blinderingen efter det tidigare altarfönstret, och utanför dem hänger två psalmnummertavlor i rött, blått och guld.

Altaret är fristående och den halvrunda altarringen av täckt modell. Den är målad i ljus grått med röda speglar och förgyllda lister. Bordet är målat blått medan knäfallet klätts med grått tyg.

Korfönstren åt norr och söder har innerbågar försedda med glasmåleri och antikglas i spröjs. Mönstret utgörs av stående romber med en medaljong i varje båge. Två av dessa är vapensköldar, den tredje en avbildning av kyrkan och den fjärde försedd med texten ”Mistelås Kyrka 1925”. I ett av fönstren står följande text målade: ”Altarfönstret och korfönstren skänktes år 1925 av Wilhelm Rappes och Mathilda Schmiterlöws barn och barnbarn.”

På den södra väggen finns en ingång till koret, vars innerdörrar är målade i grått, vitt och rött. De yttre är enkelt gråmålade på insidan. Över porten sitter ett mindre fönster, format som överdelen på övriga sidofönster. Även detta är försedd med råglas i innerbågen.

På den norra sidan finns en enkeldörr målade i grått, vitt och rött, som leder till sakristian. Invid denna, precis vid det norra bänkkvarterets framkant, sitter predikstolen. Den rundade korgen med dito baldakin har en enkel klassicistisk utformning med vissa drag av nyrenässans. Grundfärgen är grå, med betydande inslag av rött och blått. Listerna och speglarnas dekorationer är förgyllda.

I koret står också ett gråmålat ståndur, en gråmålad dopfunt i trä, ett piano, samt en ljusbärare i svart smidesjärn. På södra väggen sitter en mässingslampett och över koret hänger tre mindre mässingskronor.

Läktaren bärs upp av fyra kolonner i bänkkvarteren och fyra halvkolonner mot ytterväggarna. De förstnämnda är målade i blått medan de senare, varav de två främre sträcker sig ända upp till takgesimsen, är gråmålade. Undertaket består av ljusblå brädor och har två armaturer i mässing och frostat glas. Bakom de sista bänkraderna finns ett litet utrymme för bland annat barnverksamhet. I den bakre norra väggen finns en mindre dörr in till kyrkans elcentral. Läktarbarriären har en utskjutande del över mittgången, men i huvudsak raka frontstycken. Den är enkelt klassicistiskt utformad med få speglar och målade i grått med stora inslag av rött och blått. Lister och mittrundelns kransdekor är förgyllda.

Själva läktaren är liten, men ljus tack vare de två små fönstren åt väster. Golvet är plant och klätt med en blågrön heltäckningsmatta. På var sida om orgeln står tre korta och öppna

bänkrader. Dessa är enkelt målade i grått med blå dekorlist och försedda med dynor klädda i grått tyg.

Den största delen av läktarens yta upptas av det gråmålade orgelhuset. Dess fasad är stramt utformad i en klassicerande empirestil. På fasaden finns inslag av rött och blått, samt en del förgyllning. På orgelhuset sitter fyra nakna lysrörsarmaturer varav de två vid kantorsplatsen är riktade ut mot kyrkorummet.

I den västra gavelväggen bakom orgelhuset finns en lucka in till vapenhusets vind.

Sakristian är ett litet rum med högt i tak. Det är mycket ljust tack vare det stora fönstret åt norr, vilket dock är försett med råglas i innerbågen. Innertaket är målat i ljusblått med en profilerad taklist i beige, rött och blått. Väggarna är vitputsade och på golvet ligger en grågrön heltäckningsmatta.

En fast skåpsinredning med altarpåls står mot den östra väggen, målad i grått med en röd krönlist. Åt väster finns en låg gråmålad ytterdörr med tre speglar. I taket hänger en ljuskrona av delvis brunmålat smidesjärn.

Klocktornet är brädinklätt och består av fyra våningsplan. Samtliga är oinredda med byggnadskonstruktionen fullt synlig. De inre hjärtsträvorna är här spånklädda. På den översta våningen hänger de två klockorna, gjutna 1780 och 1792.

Interiöra förändringar

År 1742 målas kyrkan ”av mäster Brakwagen med vackra ornament och giviser”. Troligen var detta en interiör dekoration och sannolikt var det vid detta tillfälle som bänkdörrarnas dekorativa måleri kom till.

Restaureringen av kyrkan år 1855 kan närmast betraktas som en nybyggnation. Interiören påverkades av kyrkans tillbyggnad och bland annat byttes det plana innertaket mot ett tunnvalvt då yttertaken förändrades. De höga fönstren med sina spetsiga överdelar tillkom också, liksom större delen av inredningen. Bänkfasaderna, eller åtminstone dörrarna, sparades dock och bär än idag på spår av måleri från den senbarocka tiden.

Vid 1902 års restaurering målades inredningen om i ljus ekimitation. Innerväggarna färgades i en gulröd nyans.

En genomgripande restaurering skedde år 1937 under ledning av arkitekt Paul Boberg. Då inrättades ett vindfång mellan vapenhus och kyrkorum, där också läktartrappor byggdes. Isoleringsåtgärder vidtogs både i innertak och trossbotten. För det senare ändamålet schaktades underliggande jordmassor bort. Elektrisk uppvärmning och belysning drogs in och bänkarna gjordes bekvämare. Sammanlagt åtta bänkrader togs bort och de kvarvarande målades i brunt med mörkare listverk, medan speglarnas äldre målning togs fram och bättrades. Predikstolen, baldakinen, orgelverket och läktarbröstningen målades i gulbruna färger. Innertaket målades ljusgult och innerväggarna avfärgades i svagt gult, medan takgesims och pelare marmorades. Takmålningen i baldakinen utfördes av konstnär Torsten Hjelm.

Altaret kläddes med grå damast i guld- och silverbroderier och altarringens tygklädsel ersattes med gult läder. Krucifixet konserverades och placerades på altaret. I sakristian utfördes ny skåpinredning.

Vid den här restaureringen skulle även innanfönster med katedralglas i blyspröjs sättas in. Detta blev troligen inte av, utan de befintliga råglasen kom till vid denna tidpunkt.

Då interiören målades om i de nuvarande färgerna 1975 skrevs i pressen: ”Den brunmurriga färgskalan som fanns tidigare i kyrkan har ersatts av ljust och fräscht blått, rött och grått.” Restaureringen skedde under ledning av arkitekt Anders Berglund, Värnamo. Innertaket målades då ljusblått med röd och blå gesims och inredningen med röda och blå färger på lister och bänkar. Golvet slipades och lackades samtidigt som koret utökades och flera främre bänkar togs bort. Koret omdanades också något genom att ett nytt altare uppfördes och på korväggen placerades den nyrestaurerade altaruppsatsen.

Viktigare inventarier

De två klockorna är gjutna 1780 och 1792. Altaruppsatsen av bildhuggare Ullberg är från 1748.

Kyrkogården

Kyrkogården ligger längs vägen mitt i den genuina bymiljön, precis där skogen öppnar sig i ett odlingslandskap. Platsen ligger på en kulle, men inte den högsta i omgivningen. Kyrkogården omges i väster av en kallmurad mur av tuktad natursten och i norr och söder av liknande stödmurar. Åt öster finns ett enkelt trästaket. Längs den norra sidan står en rad hamlade lövträd, vilket utgör större delen av kyrkogårdens växtlighet. Rygghäckar saknas också helt.

Runt kyrkan finns närmast grusgångar och i övrigt är kyrkogården gräsbevuxen. Precis öster om koret finns dock en större grusgrav med ett tiotal stenar, en gemensam gravplats för familjerna Rappe och Schmiterlöw. Denna omgärdas av en låg mur av huggen granit, samt utanför den en tät häck.

Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning

Mistelås kyrka uppfördes under barocken år 1723, men ombyggdes kraftigt år 1855. Den fick då den nyklassicistiska prägel som den har än idag. Byggnaden är dock inte helt symmetrisk, utan lite annorlunda utformad med sitt långsträckta långskepp, högresta tak och med sakristian placerad på korets norra sida. Vissa spår från 1800-talets epok av blandstilar återfinns i utformningen av bland annat fönster och takresning.

Vid restaureringen fick kyrkan sina stora fönster samt en nästan helt igenom ny inredning. Det enda som sparades var i princip de ursprungliga bänkdörrarna. Interiören har sedan dess en typiskt klassicistisk utformning med rena ytor och få dekorationer.

Kyrkorummets samtliga innanfönster har av någon anledning försetts med ofärgade råglas, vilket ger en underlig badrumsliknande känsla. Fönstren är alla ogenomskinliga som om de vore igenimmade. Dessa glas finns inte upptagna i något restaureringsförslag, men härrör troligen från restaureringen 1937 eller strax därefter, och är fullständigt främmande för ett klassicistiskt utformat kyrkorum. Det finns ingenting så störande i kyrkans omgivning att denna utestängning av omvärlden kan motiveras, varför de bör bytas ut. Byggnaden skulle vinna mycket på att dessa ersätts med plant klarglas eller svagt färgat katedralglas i

motsvarande spröjsning som ytterbågarna. Även exteriört skulle intrycket av kyrkan förbättras.

Väggpanelens nedersta del är i bänkkvarteren omålad, vilket bör åtgärdas. Masonitskivorna målas lämpligen i samma gråa nyans som resten av panelen.

De kraftigt röda och blå färgerna i inredningen är typiska för de restaureringar som gjordes under 1960- och 1970-talet, men saknar kulturhistorisk förankring i en kyrka som denna. Visserligen fanns färgerna i de barocka inredningarna, men då främst inom väggmåleriet. Mistelås kyrka har i bänkdörrarnas speglar rester av senbarockt måleri i varmare brunaktiga nyanser. Dessa, tillsammans med altaruppsatsens varmare röda nyans, borde vid en framtida restaurering kunna ligga till grund för accentfärger vid en ny ommålning. Hänsyn bör då tas till att inredningen sammantaget har en övervägande klassicistisk utformning, trots de senbarocka inslagen, vilket talar för en ljus och harmonisk färgskala. Den kalla gråa grundfärgen kunde då göras varmare eller bytas mot beige.

Belysningen av kantorsplatsen sker idag med två lodrätt stående lysrör placerade mellan orgelfasadens inre dubbelkolonner. Dessa ger ett kraftigt motljus från kyrkorummet sett och förtar därmed delvis orgelfasadens dekorativa verkan, samtidigt som armaturerna i sig är mindre lyckade ur estetisk synpunkt.. Den rent praktiska funktionen är dessutom tveksam, varför ett byte till nedåtriktad belysning medelst neutrala armaturer eller takkrona förordas.

Mistelås träkyrka är en annorlunda representant för de nyklassicistiska landsortskyrkorna. Med sin litenhet och avsaknad av torn röjer den sitt släktskap till det enkla ursprunget, medan den stilmässigt förändrats från barock till klassicism. Trots den genomgripande ombyggnaden 1855 känns kyrkan mycket homogen och utseendemässigt väl sammanhållen. Det gamla lever kvar i form av bänkfasadernas dekoration, men den genomgående stilen från 1800-talets mitt är den som dominerar och ger byggnaden dess karaktär. Den bör vid framtida restaureringar beaktas och skyddas mot förvanskning.

Händelseregister

- 1719 - Den gamla kyrkan brinner ner den 11 april
- 1723 - Den nuvarande kyrkan invigs den 6 maj
- 1720-tal - Predikstol av Sven Segervall, Växjö
- 1742 - Kyrkan dekormålas av mästern Hans Brakwagen
- 1748 - Altaruppsats av bildhuggaren Ullberg
- 1756 - Predikstol från Tutaryds församling
- 1761 - Klockstapeln förstörs vid åsknedslag
- 1762 - Ny klockstapel uppförs med nygjuten klocka
- 1780 - Lillklocka av Elias Fries, Jönköping
- 1792 - Storklockan gjuts om av Jonas Magnus Fries, Jönköping
- 1851 - Predikstolen flyttas från södra till norra sidan
- 1855 - Kyrkan restaureras och byggs till
 - Gamla koret och sakristian rivs
 - Långhuset förlängs och ny sakristia uppförs
 - Nya tak uppförs
 - Nya fönster
 - Ny inredning

- 1857 - Kyrkan putsas och kalkavfärgas ut- och invändigt
- Predikstolen skänks till kyrkan av komminister Gustaf Olof Barck
- 1875 - Kamin installeras i sakristian
- 1878 - Orgel av Carl August Johansson, Hovmantorp
- 1896 - Värmeledning installeras
- 1902 - Restaurering
- Kyrkans och klockstapelns tak täcks med kopparplåt
 - Innerväggarna avfärgas i gulröd sandstensfärg
 - Bänkar, predikstol, altarring, läktarbröstning och orgelverk målas i ljus ek
- 1925 - Tre målade fönster i koret
- 1929 - Klockstapeln får ny brädfodring
- 1937 - Restaurering under ledning av arkitekt Paul Boberg, Växjö
- Vindfång i vapenhuset med läktartrappor
 - Elektrisk värme och belysning installeras
 - Innertaket isoleras
 - Innanfönster sätts in
 - Isolering av trossbotten utförs, efter bortschaktning av underliggande jordmassor
 - Åtta bänkrader tas bort
 - Bänkarna görs bekvämare
 - Bänkarna målas bruna med mörkare listverk
 - Predikstol, baldakin, orgelverk och läktarbröst målas i gulbruna färger
 - Bänkdörrspeglars äldre målning tas fram och bättras
 - Innertaket målas ljusgult
 - Innerväggarna avfärgas i svagt gult
 - Takgesims och pelare marmoreras
 - Takmålning i baldakinen utförs av konstnär Torsten Hjelm
 - Altaret kläs med grå damast i guld- och silverbroderier
 - Altarringens tygklädsel ersätts med gult läder
 - Krucifixet konserveras och placeras på altaret
 - Skåpinredning utförs i sakristian
- 1954 - Restaurering under ledning av arkitekt Hans Lindén
- Ny dopfunt
 - Ny altarring
 - Ny kormatta
- 1957 - Nytt orgelverk av Fredriksborgs orgelbyggeri, Hilleröd, Danmark, invigs
- 1975 - Restaurering under ledning av arkitekt Anders Berglund, Värnamo
- Interiören målas om med röda och blå färger på lister och bänkar
 - Innertaket målas ljusblått med röd och blå gesims
 - Golvet slipas och lackas
 - Koret utökas och flera bänkar tas bort
 - Östra korfönstret sätts igen
 - Altaruppsatsen konserveras och placeras i koret
 - Nytt altare i vitt och blått
 - Altarringens skinnklädsel ersätts med tyg
- 1977 - Yttre restaurering
- Fasaderna sandblästras och vitkalkas
 - Klockstapeln rödfärgas
- 1991 - Koppertak läggs på kyrkan
- 1992 - Klockstapeln får ny brädfodring
- 2000 - Den övre texttavlan på altaruppsatsen konserveras

Källförteckning

Följande arkiv och litteratur har nyttjats i samband med vårdplansarbetet:

Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm.
Handlingar från Kungl. Byggnadsstyrelsen är inkluderade

Klipparkivet vid Smålands museum: Mistelås kyrka

Topografiska arkivet vid Smålands museum: Alvesta kommun, Byggärenden, Mistelås kyrka

Vassi Heidi, red, *Kyrkobyggnader i Kronobergs län*, 1998

Anteckningar av Christer Nielsen, Moheda